

НЕЗАКОННАТА ТЪРГОВИЯ С АНТИКИ КАТО ИЗТОЧНИК ЗА ФИНАНСИРАНЕ НА ИСЛЯМСКА ДЪРЖАВА В ИРАК И СИРИЯ

Светослав Йорданов

FINANCING OF ISLAMIC STATE IN IRAQ AND SYRIA THROUGH ILLICIT TRADE OF ANTIQUITIES

Svetoslav Yordanov

Резюме: Настоящата статия разглежда незаконната търговия с антики като един от източниците за финансиране на Ислямска държава в Ирак и Сирия. Изследва се разрушаването и заграбването на културно-историческото наследство на територията на Ирак и Сирия, какъв е механизмът на функциониране на нелегалната търговия с древни предмети, основните маршрути на незаконния трафик на артефакти.

Ключови думи: финансиране на тероризма, трафик на антики, Ислямска държава в Ирак и Сирия, ДАЕШ, кървави антики

Summary: This article examines the financing of Islamic State in Iraq and Syria through illicit trade of antiquities. The paper focuses on destruction and looting of world cultural heritage sites in Iraq and Syria, trade mechanism of stolen artefacts, main routes of illicit trafficking of cultural property.

Key words: terrorist financing, antiquities trafficking, Islamic state in Iraq and Syria, Daesh, blood antiquities

УВОД

Районът на Месопотамия, още наричан Двуречието, се намира между плодородните долини на р. Тигър и р. Ефрат и се смята от историците за „люлката на цивилизациите“. Преди хиляди години там са се зародили древните Шумер, Акад, Асирия и Вавилон. Свидетелство за величието на градовете държави от далечното минало са останалите многобройни архитектурно-исторически паметници на културата и артефакти.

На територията на географския регион се намират съвременните държави Сирия и Ирак. Пространството, определено от Двуречието, винаги е било сблъсък на различни религии, култури и общества в

битката им за влияние и ресурси. Месопотамия е белязана с орисията на нестабилността, несигурността и непредвидимостта.

В периода 2013-2019 година на териториите на днешните Сирия и Ирак се извършват едни от най-безпрецедентните актове на насилие и разруха през XXI в., които са осъществени от терористичната групировка Ислямска държава. В региона терористичната организация е известна с много имена – „Ислямска държава“/Islamic State (ИД/IS), Ислямска държава в Ирак и Леванта/Islamic State of Iraq and the Levant (ИДИЛ/ ISIL), Ислямска държава в Ирак и Сирия/Islamic State in Iraq and Syria (ИДИС/ISIS), ДАЕШ/Daesh/Da'ish. Поради границите на географския обхват на опериране на „Ислямска държава“, представляващи интерес за целите на изследването, в заглавието на статията е избрано да се използва наименованието „Ислямска държава в Ирак и Сирия“/Islamic State in Iraq and Syria.

Целта на публикацията е анализ на един от нелегалните източници за финансиране на Ислямска държава и изследване на вероятността за връзка на незаконната търговия с културно-исторически ценности с финансирането на терористична дейност на територията на България. Изследователските задачи на статията включват изследване на: заграбването на културно-историческото наследство на Ирак и Сирия от страна на ИД; механизма на функциониране на търговията с антики на ДАЕШ; мерките за противодействие от страна на световната общност; проучване от открити източници на информация за релевантни случаи в България.

Обект на изследването е финансирането на тероризма, а предмет на изследването е незаконната търговия с антики от страна на Ислямска държава в Ирак и Сирия. Като научен метод е използван системният анализ.

Според Стойко Стойков (2022) „сигурността вече не е само ценност, а и състояние, за което в обществото трябва да се създават условия за гарантирането му“ (с. 79). Лъчезар Милушев (2022) акцентира на връзката между усложняващата се среда за сигурност и радикализацията на големи групи от хора, а Петър Маринов (2022) определя тероризма като „стратегически риск“.

В предишни свои публикации¹ извеждам тезата, че за да поддържат своята дейност и да осъществяват терористични актове, терористичните организации се нуждаят от финансови средства за изграждане на терористична инфраструктура, налагане на своята идеология, пропаганда, набиране на нови бойци, обучение, логистика,

¹ Вж.: Йорданов, С. (Декември 2022). Типология на нелегалните източници за финансирането на тероризма в региона на Сахел. *Сигурност и отбрана*, (2), 223-234. <https://institute.nvu.bg/sites/default/files/inline-files/2022-2-14-yordanov.pdf>

техника, въоръжение, боеприпаси, транспорт, оперативни разходи по самите терористични актове.

Финансирането на тероризма, терористичната дейност и терористите се извършва посредством различни източници и методи. Набирането на средства от терористичните организации става чрез използването на легални и нелегални източници.

Незаконната търговия с антики е един от нелегалните източници за финансиране на ДАЕШ. Според данни на ЮНЕСКО (UNESCO), нелегалната търговия с културни ценности е третия най-доходоносен източник за финансиране на престъпни дейности, след незаконната търговия с наркотици и оръжие (Ramirez, 2020, p. 4). Позовавайки се на свои източници в западното разузнаване The Wall Street Journal (WSJ) твърди, че приходите на ИД от контрабанда на артефакти са на второ място след приходите от контрабанда на петрол (Parkinson, Albayrak, & Mavin, n.d.).

Комитетът за световно наследство към ЮНЕСКО (The World Heritage Committee) е органа, който отговаря за прилагането на Конвенцията за опазване на световното културно и природно наследство. Съгласно списък на обектите на световното наследство, предоставен от ЮНЕСКО, Ирак разполага с пет вписани културни обекта, а Сирия с шест.

За Република Ирак това са: древният град Ашур /Калат Шеркат/ - датиран от 3000 г. пр. Хр., първа столица на Асирийската империя, вписан в списъка на международната организация през 2003 г.; археологическият град Самара, датиран от 836-892 г., столица на Абасидския халифат, включен в списъка през 2007 г.; античният град Хатра, включен в списъка през 1985 г.; цитаделата в гр. Ербил, включена в списъка през 2014 г.; руините на град Вавилон, включен в списъка през 2019 г. (UNESCO, n.d., a).

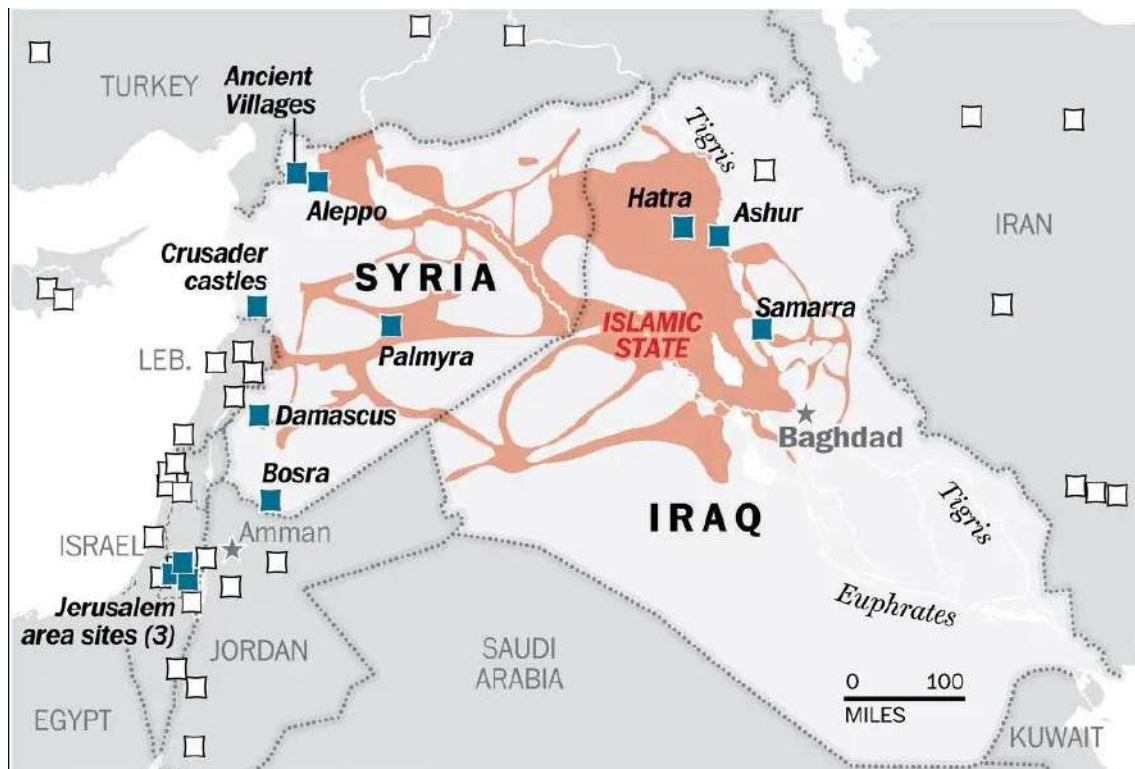
Към допълнителните, т. нар. „предварителни списъци“, за Ирак са включени още: Нимруд, древният град Ниневия; крепостта Ал-Ухайдар; местността Тилкифл (там се намира светилището на пророк Йезекиил); град Уасид; гробището Уади ал-Салам в Наджаф, град Амадия; историческата част край източния бряг край р. Тигър в Багдад.

В съответствие с разпоредбите на чл. 11 от Конвенцията за опазване на световното културно и природно наследство в списъка на световното културно наследство, намиращо се в опасност, са включени обектите в гр. Ашур, гр. Хатра и гр. Самара.

За Сирийската Арабска Република това са: древният град Палмира, включен в списъка през 1980 г.; древният град Босра, включен през 1980 г.; старинният град Дамаск, включен през 1979 г.; древният град Алепо, включен през 1986 г.; около 40 антични села в северозападна Сирия, включени през 2011 г.; две крепости – Крак де Шевалие

(крепост на рицарите от Ордена на хоспиталиерите) и Кал'ат Салах ад-Дин (Крепостта на Саладин), включени през 2006 г. (UNESCO, n.d., b).

И шестте обекта са вписани от ЮНЕСКО като обекти, намиращи се в опасност.

Фигура 1. Разрушения и грабежи на културно-исторически обекти в Ирак и Сирия. The Washington Post, по данни на ЮНЕСКО, 2015.

Унищожаването на културно-историческото наследство, плякосването и търговията със старинни предмети не е нещо ново в човешката история и в борбата за надмощие между народите. Преди всичко то е използвано като инструментариум на психологическата война и начин за заличаването на националната идентичност, но също е и средство за придобиване на материални блага.

1. РАЗГРАБВАНЕТО НА ИРАК

Ислямска държава в Ирак и Леванта окупира гр. Мосул и гр. Тикрит в Ирак през юни 2014 г., след което тогавашният ѝ лидер Абу Бакр ал Багдади обявява създаването на ислямски халифат, простиращ се от гр. Алепо в Сирия до гр. Дияла в Ирак.

През февруари 2015 г. по световните новинарски агенции се появява видео, разпространено от ИД, как няколко брадати мъже, крещейки, че им е заповядано от пророка Мохамед, унищожават с големи чукове и бормашини каменни статуи на древни божества,

заклеймявайки ги като езически идоли. Старинните предмети се намират в историческия музей в Мосул и археолозите потвърждават, че това са артефакти от асирийските градове Ниневия и Нимруд и античния град Хатра. Според информация на Ал Джазира, е атакувана и обществената библиотека на Мосул, запалени са книжарници на улица Ал Нуджаифи (Qualey, 2015).

Унищожени са между осем и десет хиляди ръкописа и книги (ръкописи от османската епоха, книги от XVIII в., иракски списания от XX в.), както и антични астролаби. Помещения от градския университет са превърнати в казарми, настанени са включително селскостопански животни, а книжнината от библиотеката е с неясна съдба.

Зверствата на джихадистите не спират дотук. Пред портите на древна Ниневия ислямистите разрушават тридесеттонна статуя, датирана отпреди 2700 години, която е изображение на божеството Ламасу – крилат бик с човешка глава. Взривено е светилището на пророка Йона – Наби Юнис. Бойците на ИДИЛ не подминават и старините на асирийския град Нимруд, построен преди близо 3300 години. Мястото е плячкосано, а след това сринато с помощта на булдозери. Разрушават се и се заграбват асирийски дворци, християнски манастири и църкви, гробници на библейски пророци, шиитски и сунитски джамии, свети места на язидите.

Изравнена е със земята Зелената църква от VII в. в гр. Тикрит. Бомбардирана е крепостта на кръстоносците Крак де Шевалие. През април 2015 г., позовавайки се на Министерството на туризма на Ирак, руската информационна агенция ТАСС съобщава, че терористите от ИД са взривили замъка от XII в. Баш Тапия (ТАСС, 2015). Гардиън отбелязва опустошаването от екстремистите на антична Хатра и на древния Дур Шарукин (Хорсабад), под претекста на „културно прочистване“ (Shaheen, 2015a). Цитиран от ЮНЕСКО през 2017 г., заместник-министърът на културата на Ирак по въпросите на антиките и туризма заявява, че екстремистите са нанесли значителни щети на археологическите обекти, унищожавайки Ниневия на 70%, а Нимруд на 80% (WHC News, 2017).

2. ПЛЯЧКОСВАНЕТО НА СИРИЯ

През януари 2014 г. Ислямска държава в Ирак и Сирия поставя под контрол сирийския град Рака и го провъзгласява за своя столица. В първия изцяло заловен от тях голям град, екстремистите заповядват да бъде унищожена с булдозер колосална древна асирийска скулптура на лъв, намираща се на една от портите на стария град и датирана от VIII в. пр. Хр. Разрушаването е публикувано в онлайн списанието на ИДИЛ– Дабик.

Ал Джазира съобщава за поругаване на ислямски светини – суфитската джамия Уаис ал-Карни и светилището на Амар ибн Ясир, един от сподвижниците на пророка Мохамед. Заграбен е музеят в гр. Рака и средновековният замък Джабар. Окупираният през м. май 2015 година, град Палмира се превръща в символ на вандализма върху световното културно-историческо наследство от страна на ИД (Al Jazeera, 2014).

През м. юни 2015 г. в английския Гардиън излиза информация, че джихадистите са взривили две суфитски светилища в Палмира (Shaheen, 2015b). Месец по-късно бойци на ИДИЛ екзекутират 25 сирийски войници в центъра на римския амфитеатър в Палмира, а през август е взривен храмът на Бел, датиран от 32 г. сл. Хр. и храмът на Баал Шамин, датиран от 17 г. сл. Хр. Терористите измъчват в продължение на цял месец и брутално обезглавяват световно известния учен Халед ал-Асад. Осакатеното тяло на 82-годишния археолог е окачено да виси безжизнено на една от древните колони на централния площад в историческия град, защото той е отказал да разкрие на екстремистите къде са скрити ценните артефакти, които те искат да плячкосат и продадат.

По-късно в Палмира са унищожени и градската монументална арка, джамията Ал Султания, римският Тетрапилон и фасадата на амфитеатъра. Разграбен е Музеят на фолклорните изкуства. В североизточна провинция Хасака са разрушени древни асирийски конструкции. Сателитна карта на UNOSAT от 2016 г. показва, че тридесет процента от старата историческа част на град Алепо е унищожена (UNOSAT, 2016). Заграбени са артефакти от гръко-римския период, плячкосани са християнски църкви от VI в., дворци и джамии от османския период. От музеите в гр. Хама и гр. Маарат ал-Нуман са откраднати множество исторически предмети и произведения на изкуството.

През 2017 г. сирийската арабска информационна агенция САНА съобщава за нови престъпления срещу световното културно наследство в провинция Дейр ез-Зор. С чук са унищожени статуи и артефакти, а ценни антики са заграбени в историческия обект Дура-Европос, създаден през VIII в. пр. Хр. (Sabbagh, 2017).

Древният град е уникална структура, която помещава разнообразно културно наследство от шумерския, партския, юдейския, гръцкия, римския, християнския и мюсюлманския период на своето съществуване.

3. ТЪРГОВИЯТА С АНТИКИ НА ИСЛЯМСКА ДЪРЖАВА

Категорично ДАЕШ е смятана за най-добре финансираната терористична организация в цял свят. Това е постигнато благодарение

на контрола им над обширни територии в Близкия Изток и Северна Африка, държавоподобна структура на икономиката, разнообразни източници за финансиране и сложна система от методи за финансиране. В „престъпния им портфейл“ влиза и незаконната търговия с антики и произведения на изкуството. В своята книга „ДАЕШ. (Не)Ислямска държава“ Владимир Чуков споделя, че ИД създава своя собствена икономическа доктрина, а отраслово икономика е разпределена в структури, подобни на министерства, наречени „дивани“. Нелегалната търговия с културни ценности е поверена на отдел „Антики“ към Министерството /диван/ на природните ресурси на ДАЕШ. Йерархичната административна структура позволява ефективно организиране и контролиране на незаконната продажба и трафика на артефакти (Чуков, 2016, с. 258).

Повече информация за бизнеса с антики на Ислямска държава се разкрива след операция на иракските сили за сигурност през м. юни 2014г., когато е щурмуван домът на Абдулрахман ал-Билауи. Намерени са 160 компютърни флашки с информация за имена на висши лидери и чуждестранни бойци на групировката, кодови наименования на терористите, финансови отчети, инициали на агентура в иракските министерства. Според източници на британския Гардиън, само от плякосването на гр. Ал-Набук и продажбата на артефактите му (някои, от които с датировка отпреди 8000 г.), ДАЕШ печели 36 милиона долара (Chulov, 2014).

Да се направи оценка на колко долара възлиза финансирането на Ислямска държава от нелегалната търговия с културни ценности е доста трудно. Има информация за данни от няколко десетки милиона долара до няколко стотици милиона долара. Интересен е механизмът на функциониране на системата за придобиване и продажба на антики. Набавянето на артефакти става по два начина – единият е директно плякосване от бойци на терористичната организация, а другият е чрез използване на иманяри. Във втория случай на мародерите се издават специални разрешителни, че имат право да извършват тази дейност. Те предават намереното на местните ислямистки власти (местния емир или валия) срещу минимално възнаграждение или се задължават да плащат между 20 и 50 процента данък от печалбата, когато ги препродават на контрабандисти. Крайните купувачи, както и едрите дилъри на заграбените антики, обикновено се намират в Западна Европа (Германия /Мюнхен/, Швейцария /Базел, Женева, Цюрих/, Нидерландия /Амстердам/), Великобритания (Лондон), САЩ (Ню Йорк), Китай или богатите страни от Персийския залив (ОАЕ /Дубай/, Катар). Но пътят до там е дълъг. Използва се сложна система от иманяри, контрабандисти, посредници и антиквари (дилъри).

Първата фаза е транспортиране до граничната зона, което обикновено става под засилена охрана. В близост до границата се изграждат и скрити складове и тайници. Следващата стъпка е трафикът им към съседните държави Турция, Ливан, Иран и Йордания. Използват се стари контрабандни маршрути, доказали ефективността си през столетията. Контрабандисти са и мигрантите, когато става въпрос за малки и преносими, но ценни предмети, каквито са сребърните и златни накити, статуетките, ръкописите. Разпределителните центрове се намират в Турция, като основни са градовете Антакия, Газиантеп, Мардин и Урфа (Howard, Prohov, & Elliott, 2015). Честа практика е преминаването на стоката през няколко прекупвача с цел по-трудно да се установи произхода ѝ, който е прикрит и с издаването на фалшиви документи. Случва се автентичен артефакт да се преработи и да се представи като занаятчийска съвременна реплика.

Някой път терористите продават и фалшификати. За продажба на културното наследство на Сирия и Ирак се използва и интернет – Facebook, Instagram, eBay, Amazon, Twitter, Dark Web. Финансовият консултант Стефано Сиджа (Siggia, 2020) информира, че по време на Ковид-19 в Близкият изток са създадени 5 Фейсбук групи, в които се предлагат заграбени артефакти, а една от групите само за месец събира 120 000 нови члена. Ключови фактори за търговията с антики на ИД са: слабият пограничен контрол; корупцията; пропуски в законодателството (митническо, наказателно, културното наследство); сътрудничество с организираната престъпност.

4. ОТГОВОРЪТ НА СВЕТОВНАТА ОБЩНОСТ

След появата на видеото, в което бойци на ИДИЛ разрушават артефакти в гр. Мосул (Ирак) през февруари 2015 г., последва незабавна реакция от тогавашния генерален директор на ЮНЕСКО Ирина Бокова, която призовава да бъде свикан спешно Съвета за сигурност на ООН. В следствие на което е приета *Резолюция № 2199* на Съвета за сигурност на ООН от 12 февруари 2015 г.

Резолюцията съдържа мерки срещу източниците за финансиране на Ислямска държава в Ирак и Леванта (ISIL) и Фронт Ал Нусра (ANF). Документът осъжда тези, които купуват петрол от терористичните организации и забранява търговията с антики, заграбени от Ислямска държава в Ирак и Сирия, а също призовава държавите членки да не плащат откупи на терористите (UN News, 2015).

На срещата на Съвета за сигурност на ООН, г-жа Бокова заявява категорично, че организацията, която представлява, ще подкрепя страните членки в гарантиране на спазване на разпоредбите на Конвенцията на ЮНЕСКО за мерките, насочени към забрана и

предотвратяване на незаконен внос, износ и прехвърляне на правото на собственост на културни ценности, приета през 1970 г.

Американският експерт по антитероризъм Малкълм Нанс (2016) предлага интересен подход в борбата срещу заграбването на културно-историческото наследство от страна на ИД. Той препоръчва използването на разузнавателни самолети Lockheed U-2 „Dragon Lady“, дроне Northrop Grumman RQ-4 Global Hawk и General Atomics MQ-9 Reaper в комбинация със система за дългосрочен видеозапис Gorgon Stare, чрез които да се събира разузнавателна информация и да се засича подготовка за разрушаване и грабеж на обекти на световното културно наследство (с. 316-317).

5. БЪЛГАРСКАТА СЛЕДА

В своя статия от 9 януари 2016 г. *Ню Йорк Таймс* посочва българска връзка в трафика на антики, заграбени от Ислямска държава в Ирак и Сирия (Myers, & Kulish, 2016). Съобщава се, че при полицейска акция в гр. Шумен е открит артефакт на 5000 г., с произход древния шумерски град Лагаш, който се намира в днешен Ирак. Репортаж по темата прави и *National Geographic TV*², като изпраща екип в България да заснеме видеоматериал за предаването си „*Explorer: Blood Antiquities*“.

Справка в информационния бюлетин показва, че през март 2015 г. „*BTV Новините*“ (БТВ Новините, 2015) съобщават за проведена акция на ОДМВР в Шумен, при която са задържани три лица за незаконна дейност с исторически ценности, като се предполага, че древните предмети е трябвало да бъдат изнесени зад граница. За случая четем и в сайта *NEWS.BG*, като там са описани подробно иззетите артефакти: 9000 бр. старинни монети, 19 мраморни и каменни плочи, части от статуи (НЮЗ БГ, 2015). Репортажи за случая правят още медии, сред които БНТ, Дарик, *OFFNews*, „Труд“ и „168 Часа“.

Най-мощно е разследването на „168 Часа“. Вестникът съобщава, че основен заподозрян е турският гражданин Вейсел С., за когото има данни, че е свързан с крайнодясната радикална организация „Сивите вълци“. Най-ценната конфискувана находка е шумерска плоча, по която след назначени експертизи са открити следи от почва с произход Близкият изток. Разследващите работят и по версия, че артефактите са свързани с трафик на антики от страна на ДАЕШ (Ганева, 2016).

В крайна сметка не е повдигнато обвинение по чл. 108а, ал. 2 от НК, а според Дарик делото приключва през 2017 г., като подсъдимият

² Повече за репортажа вж.: National Geographic TV. (2016, June 5). *Explorer: Blood Antiquities in a Bulgarian Museum* [Video]. Facebook. Retrieved May 1, 2023, from <https://www.facebook.com/NatGeoTV/videos/explorer-blood-antiquities-in-a-bulgarian-museum/10154039176436005/>

се споразумява с прокуратурата и е осъден на 2-годишна условна присъда с 4 години изпитателен срок и глоба от 3000 лв. (Дарик Шумен, 2017).

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Разрушаването на световното културно-историческо наследство в Ирак и Сирия е престъпление срещу цялото човечество, а използването на откраднатите артефакти като източник за финансиране на тероризма е незаконна дейност, която трябва да бъде пресичана от правораздавателните органи целенасочено, своевременно, пълномащабно и методично.

Въпреки намалялата активност, съпоставимо с предишни периоди, както и ограничения периметър на действие на ИД на територията Ирак и Сирия към първата половина на 2023 г., терористичната ѝ дейност не е прекратена, както и нуждата ѝ от финансиране. Тъй като търсенето на древни предмети на културата и изкуството в международен план е голямо, заграбените артефакти от терористите са в огромни размери (значителна част все още неразпродадени), а регионът на Близкия изток е още далеч от установяването на мир, сигурност и стабилност, то може да се направи извода, че нелегалната търговия с антики ще продължи да функционира и да бъде източник за финансиране на тероризма.

Поради географското си положение България винаги е била част от пътя на контрабандата на всякакви стоки и на трафика на хора, наркотици и оръжия между Азия и Европа. Това не изключва и незаконната търговия с културно-исторически ценности. За съжаление, всяко нарушение продължава да се разглежда изолирано и да не се възприема като предикатно на по-сериозни престъпления, каквото е финансирането на тероризма. Тук съществен е пропускът по отношение на квалификацията, опита и компетентността на правоохранителните органи да откриват, оценяват и анализират риска от правонарушения, които са свързани с финансиране на терористична дейност, терористи и терористични организации.

ЛИТЕРАТУРА:

БТВ Новините. (2015, март 24). *Готвени за износ антики откриха в Шумен*. bTV Новините. Извлечено май 1, 2023 г., от <https://btvnovinite.bg/kriminalno/gotveni-za-iznos-antiki-otkriha-v-shumen.html> // БТВ Новините. (2015, март 24). *Gotveni za iznos antiki otkriha v Shumen*. bTV Новините. Izvlecheno may 1, 2023 g., ot <https://btvnovinite.bg/kriminalno/gotveni-za-iznos-antiki-otkriha-v-shumen.html>

- Ганева, Г. (2016, септември 10). *IDIL и „Сивите вълци“ в трафик на шумерски антики през Шумен*. 168 Часа. Извлечено май 01, 2023 г., от <https://www.168chasa.bg/article/5750583> // Ganeva, G. (2016, septemvri 10). *IDIL i “Sivite valtsi” v trafika na shumerski antiki prez Shumen*. 168 Chasa. Izvlecheno may 1, 2023 g., ot <https://www.168chasa.bg/article/5750583>
- Дарик Шумен. (2017, януари 4). *Осъдиха двама заради гараж с антики в Шумен*. DarikNews. Извлечено май 1, 2023 г., от <https://dariknews.bg/regioni/shumen/osydiha-dvama-zaradi-garazh-s-antiki-v-shumen-1634176> // Darik Shumen. (2017, yanuari 4). *Osadiha dvama zaradi garazh s antiki v Shumen*. DarikNews. Izvlecheno may 1, 2023 g., ot <https://dariknews.bg/regioni/shumen/osydiha-dvama-zaradi-garazh-s-antiki-v-shumen-1634176>
- Йорданов, С. (Декември 2022). Типология на нелегалните източници за финансирането на тероризма в региона на Сахел. *Сигурност и отбрана*, (2), 223-234. <https://institute.nvu.bg/sites/default/files/inline-files/2022-2-14-yordanov.pdf> // Yordanov, S. (Dekemvri 2022). Tipologiya na nelegalnite iztochnitsi za finansiraneto na terorizma v regiona na Sahel. *Sigurnost i otbrana*, (2), 223-234. <https://institute.nvu.bg/sites/default/files/inline-files/2022-2-14-yordanov.pdf>
- Нанс, М. (2016). *IDIL. Кой са те, как се сражават, в какво вярват* (К. Цанков, прев.). Милениум. ISBN 9789545153495. // Nans, M. (2016). *IDIL. Koi sa te, kak se srazhavat, v kakvo vyarvat* (K. Tsankov, prev.). Milenium. ISBN 9789545153495.
- Маринов, П. (Ноември 2022). Изследване на влияещите фактори върху процесите на радикализация в България. *Сигурност и отбрана*, (1), 148-169. <https://institute.nvu.bg/sites/default/files/inline-files/2022-1-13-marinov.pdf> // Marinov, P. (Noemvri 2022). Izsledvane na vliyaeshтите faktori varhu protsesite na radikalizaciya v Balgaria. *Sigurnost i otbrana*, (1), 148-169. <https://institute.nvu.bg/sites/default/files/inline-files/2022-1-13-marinov.pdf>
- Милушев, Л. (Декември 2022). Специфики при изграждане на система за сигурност в обекти с масово пребиваване на хора. *Сигурност и отбрана*, (2), 185-203. <https://institute.nvu.bg/sites/default/files/inline-files/2022-2-11-milushev.pdf> // Milushev, L. (Dekemvri 2022). Spetsifiki pri izgrazhdane na sistema za sigurnost v obekti s masovo prebivavane na hora. *Sigurnost i otbrana*, (2), 185-203.

- <https://institute.nvu.bg/sites/default/files/inline-files/2022-2-11-milushev.pdf>
- НЮЗ БГ. (2015, март 24). *Пресякоха канал за трафик на културно-исторически ценности в чужбина*. news.bg. Извлечено май 1, 2023 г., от <https://news.bg/crime/presyakoha-kanal-za-trafik-na-kulturno-istoricheski-tsennosti-v-chuzhbina.html> // NYUZ BG. (2015, mart 24). *Presyakoha kanal za trafik na kulturno-istoricheski tsennosti v chuzhbina*. news.bg. Izvlecheno may 1, 2023 g., ot <https://news.bg/crime/presyakoha-kanal-za-trafik-na-kulturno-istoricheski-tsennosti-v-chuzhbina.html>
- Стойков, С. (Декември 2022). Дилема на (не)сигурността и добавената стойност на образованието за сигурност. *Сигурност и отбрана*, (2), 58-81. <https://institute.nvu.bg/sites/default/files/inline-files/2022-2-04-stoykov.pdf> // Стойков, С. (Dekemvri 2022). Dilema na (ne)sigurnostta i dobavenata stoynost na obrazovaniето za sigurnost. *Sigurnost i otbrana*, (2), 58-81. <https://institute.nvu.bg/sites/default/files/inline-files/2022-2-04-stoykov.pdf>
- ТАСС. (2015, априля 8). *Боевици “Исламского государства“ взорвали древний замок Баи Тапия в иракском Мосуле*. Извлечено април 18, 2023 г. от <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/1889000>
- Чуков, Б. (2016). *ДАЕШ. (Не)Ислямска държава*. Изток-Запад. ISBN: 978-619-152-859-2. // Чукoв, В. (2016). *DAESH. (Ne)Islyamska darzhava*. Iztok-Zapad. ISBN: 978-619-152-859-2.
- Al Jazeera, News Agencies. (2014, December 24). *Heritage site ravaged by Syria's war*. Al Jazeera. Retrieved April 18, 2023, from <https://www.aljazeera.com/news/2014/12/24/heritage-sites-ravaged-by-syrias-war>
- Chulov, M. (2014, June 15). *How an arrest in Iraq revealed Isis's \$2bn jihadist network*. The Guardian. Retrieved April 25, 2023, from <https://www.theguardian.com/world/2014/jun/15/iraq-isis-arrest-jihadists-wealth-power>
- Howard, R., Prohov, J., & Elliott, M. (February 2015). Digging In and Trafficking Out: How the Destruction of Cultural Heritage Funds Terrorism. *CTC Sentinel*, 8 (2), 14-18. Retrieved April 25, 2023, from <https://ctc.westpoint.edu/wp-content/uploads/2015/02/CTCSentinel-Vol8Issue27.pdf>
- Myers, S. L., & Kulish, N. (2016, January 9). 'Broken System' Allows ISIS to Profit From Looted Antiquities. The New York Times. Retrieved May 1, 2023, from <https://www.nytimes.com/2016/01/10/world/europe/iraq-syria-antiquities-islamic-state.html>

- National Geographic TV. (2016, June 5). *Explorer: Blood Antiquities in a Bulgarian Museum* [Video]. Facebook. Retrieved May 1, 2023, from <https://www.facebook.com/NatGeoTV/videos/explorer-blood-antiquities-in-a-bulgarian-museum/10154039176436005/>
- Parkinson, J., Albayrak, A., & Mavin, D. (n.d.). *Syrian 'Monuments Men' Race to Protect Antiquities as Looting Bankrolls Terror*. The Wall Street Journal. Retrieved May 1, 2023, from <https://www.wsj.com/articles/syrian-monuments-men-race-to-protect-antiquities-as-looting-bankrolls-terror-1423615241>
- Qualey, M. L. (2015, February 27). *ISIL torches Iraqi history in Mosul*. Al Jazeera. Retrieved April 18, 2023, from <https://www.aljazeera.com/opinions/2015/2/27/isil-torches-iraqi-history-in-mosul>
- Ramirez, E. (2020). Editorial. *The UNESCO Courier*, October-December 2020-4. Retrieved April 18, 2023, from https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374570_eng
- Sabbagh, H. (2017, May 14). *ISIS destroys archaeological statues and artefacts in Dura-Europos site in Deir Ezzor*. SANA. Retrieved April 18, 2023, from <https://sana.sy/en/?p=106028>
- Shaheen, K. (2015a, April 5). *Isis video confirms destruction at Unesco world heritage site in Hatra*. The Guardian. Retrieved April 18, 2023, from <https://www.theguardian.com/world/2015/apr/05/isis-video-confirms-destruction-at-unesco-world-heritage-site-on-hatra>
- Shaheen, K. (2015b, June 23). *ISIS destroys Palmyra shrines in Syria*. The Guardian. Retrieved April 18, 2023, from <https://www.theguardian.com/world/2015/jun/23/isis-destroys-palmyra-shrines-in-syria>
- Siggia, S. (2020, October 23). *Financing terrorism: The billion-dollar blood antiquities art dealing*. Pideeco. Retrieved April 25, 2023, from <https://pideeco.be/articles/terrorism-financing-blood-antiquities-looted-aml/>
- UN News. (2015, February 12). *Security Council approves resolution targeting sources of financing for ISIL*. United Nations. Retrieved April 29, 2023, from <https://news.un.org/en/story/2015/02/490882>
- UNESCO. (n.d., a). *Iraq*. UNESCO, World Heritage Convention. Retrieved April 18, 2023, from <https://whc.unesco.org/en/statesparties/iq>
- UNESCO. (n.d., b). *Syrian Arab Republic*. UNESCO, World Heritage Convention. Retrieved April 18, 2023, from <https://whc.unesco.org/en/statesparties/sy>
- UNOSAT. (2016, December 15). *Damage density in the City of Aleppo, Syria*. UNITAR – UNOSAT. Retrieved April 18, 2023, from [187](https://unosat-</p></div><div data-bbox=)

maps.web.cern.ch/SY/CE20130604SYR/UNOSAT_A3_Aleppo_Damage_Density_20160918_v2opt.pdf

WHC News. (2017, February 24). UNESCO calls on international community to help revive Iraq's cultural heritage in the wake of massive destruction. UNESCO, World Heritage Convention. Retrieved April 18, 2023, from <https://whc.unesco.org/en/news/1632>